

February 2002

ขบวนการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของไทย : พัฒนาการหลักสูตรศิลปะศึกษาของสหรัฐอเมริกา

สันติ คุณพระเสริฐ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

คุณพระเสริฐ, สันติ (2002) "ขบวนการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของไทย : พัฒนาการหลักสูตรศิลปะศึกษาของสหรัฐอเมริกา," *Journal of Education Studies*: Vol. 30: Iss. 2, Article 8.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.30.2.8

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol30/iss2/8>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ปฏิรูปการเรียนการสอนศิลปศึกษาของไทย: พัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกา

สันติ คุณประเสริฐ

วงการศิลปศึกษาในบ้านเมืองไทยของเราทุกวันนี้ อยู่ในระหว่างการเร่งรัดพัฒนาด้านการปฏิรูปการเรียนการสอน บรรดานักการศึกษาและครูอาจารย์ต่างให้ความสนใจศึกษาและพัฒนาปรับปรุงกระบวนการศึกษาทางศิลปะในสถาบันของตนให้สามารถตอบสนองความสนใจของผู้เรียนและความต้องการของสังคม มีความทันสมัยสอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลก จัดกิจกรรมศิลปศึกษาการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๒ มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา มีสาระสำคัญทั้งสิ้น ๙ หมวด มุ่งสู่แนวการจัดการศึกษาที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะหมวด ๔ แนวจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา การจัดการศึกษาถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

แนวคิดของการปฏิรูปการเรียนการสอนที่ได้รับการส่งเสริมอย่างมากคือการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูใช้วิธีการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นกระบวนการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสและสามารถพัฒนาด้านความคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างคุณลักษณะข้างสงสัย ใฝ่หาคำตอบ เน้นที่การสั่งสอนคนมากกว่าการสอนวิชาการ รวมทั้งพยายามเชื่อมโยงภูมิปัญญาไทยให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ยึดผู้เรียนเป็นใหญ่ ปรับเนื้อหากิจกรรมวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสุข สนุกสนาน ผ่อนคลาย จัดสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งการเรียนรู้ ปลูกฝังบรรยากาศทางปัญญา นักเรียนและผู้ปกครอง รวมทั้งชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการคิด การปฏิบัติการค้นคว้า รวมทั้งปลูกฝังความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ความจำเป็นที่มีต้องปฏิรูปการเรียนรู้เกิดขึ้นกับวงการศึกษไทยในขณะนั้น ประกอบด้วยเหตุผลและความจำเป็น (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ๒๕๔๓) ดังต่อไปนี้ คือ

๑. เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย มีความรู้คู่คุณธรรม ใช้ศักยภาพสมองซีกซ้าย-ขวาอย่างได้สัดส่วนสมดุล

๒. เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย พัฒนาความตระหนักและจิตสำนึกร่วมกันและรู้คุณค่าตนเอง

๓. เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ เรียนรู้จากแหล่งความรู้รอบตัวจากครู เครื่อง(เทคโนโลยี) ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๔. เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครองและสังคมไทย จัดหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น

๕. เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายหรือพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

บรรดาครูอาจารย์ศิลปะศึกษาและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่กำลังปฏิบัติการสอนทั้งในระดับโรงเรียนและอุดมศึกษา ต้องสำรวจทบทวนบทบาทตนเองว่าสิ่งที่ตนดำเนินการอยู่เวลานี้มีคุณภาพ มีความถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบันมากน้อยเพียงไร ดังนั้นผู้เขียนจึงอยากเชื่อมโยงความคิดเรื่องการปฏิรูปการเรียนการสอนของไทยกับของสหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาพัฒนาการ

หลักสูตรศิลปะศึกษาของสหรัฐอเมริกาซึ่งถือเป็นแบบอย่างสากล สำหรับใช้เป็นตัวอย่างศึกษาหาเหตุผล ความต้องการและความจำเป็นในสังคมของโลกตะวันตก ที่อาจนำไปสู่แนวปฏิบัติของการปฏิรูปการเรียนรู้และการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของไทยในมิติหนึ่งนั้น ข้าพเจ้าขอแนะนำข้อเขียนของ Jane K. Bates, ๒๐๐๐ ซึ่งระบุไว้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหลักสูตรศิลปะศึกษาของสหรัฐอเมริกาสามารถแบ่งแนวความคิดของพัฒนาการได้เป็น ๓ แนวทาง เพื่อสนองความต้องการของสภาพสังคม(Society Centered) ตัวผู้เรียน (Learner Centered) และตัววิชาการ(Subject Centered) ดังนี้คือ

แนวทางที่ ๑. ศิลปะเพื่อการสนับสนุนความเป็นอยู่ในสังคม หรือ "Art to Support Society"

เพื่อสนองความต้องการของสภาพสังคมในช่วงแรกหรือปี ค.ศ.๑๘๕๐ นั้น หลักสูตรศิลปะศึกษาในสหรัฐอเมริกาจัดทำขึ้นเน้นความต้องการของสังคม ในด้านส่งเสริมการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีและความมีแบบแผนของสังคม ช่วยพัฒนาความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการปกครอง วงการอุตสาหกรรมต้องการช่างเขียนแบบและนักออกแบบเพื่อป้อนโรงงานและการผลิต การสอนศิลปะศึกษาจึงมุ่งเน้นการผลิตคนที่มีความสามารถทางการเขียนแบบเครื่องจักรกล เป็นกิจกรรมการสอนแบบเบ็ดเสร็จ (Closed-ended Instruction) เป็นการฝึกปฏิบัติงานเพื่อเรียนรู้ทักษะการเขียนแบบมากกว่าการวาดภาพและการสร้างงานทัศนศิลป์ทั่วไป การสอนเน้นให้ผู้เรียนเกิด

ทักษะทางการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์เขียนแบบ ต่อมาในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ ค.ศ. ๑๙๓๐ ศิลปศึกษามีพัฒนาการโดยมุ่งเน้นให้เป็นศิลปะ สำหรับชีวิตประจำวันหรือ "Art for Daily Living" ส่วนในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๔๐ ศิลปศึกษา ถูกใช้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสงครามเพราะเป็น ช่วงเวลาของสงครามโลก ในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ ศิลปศึกษาถูกใช้เพื่อพัฒนาทักษะความคิด สร้างสรรค์และการแข่งขันทางอวกาศกับประเทศ รัสเซีย ในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ศิลปะถูกใช้เพื่อการ เรียกร้องสิทธิและความถูกต้องทางสังคมหรือ "Art for the Social Order" ส่วนในยุคปัจจุบัน ศิลปศึกษาสะท้อนไปสู่ความต้องการของสังคม ในด้านการปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบทาง ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางที่ ๒. ศิลปะเพื่อส่งเสริมความต้องการเฉพาะตนของเด็ก หรือ "Art to Enhance the Individual Child"

เพื่อสนองความต้องการของตัวผู้เรียน ในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เริ่มเกิดพัฒนาการทางการเห็น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในหลักสูตรศิลปศึกษา มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกเฉพาะ ตน การเรียนการสอนส่งเสริมการใช้วัสดุและ อุปกรณ์ที่หลากหลาย ให้อิสระเสรีทางการ สร้างสรรค์ผลงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการ ทางศิลปะตามความสนใจเฉพาะด้าน ผู้สอน สามารถจัดหลักสูตรศิลปศึกษาด้วยความ ยืดหยุ่น เป็นช่วงเวลาที่แนวคิดทางการจัดการ ศึกษาของ John Dewey มีบทบาทและอิทธิพล อย่างมาก ทำให้หลักสูตรศิลปศึกษาพัฒนาไป สู่การมุ่งเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อย่างเต็มรูปแบบ ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๒๐-๑๙๔๐ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยทั่วไปส่งเสริมการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Learning by Doing) แทนการเรียนรู้อย่างท่องจำที่เกิดขึ้น ในวิชาอื่น มีการจัดสิ่งแวดล้อมที่ช่วยส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์ เป็นการสอนความรู้และ ทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิต ประจำวัน ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกหัวข้อกิจกรรม คิดและตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องนั่งอยู่กับที่ จากหลักปรัชญา Progressive Movement ของ John Dewey นั้นเองทำให้เกิดพัฒนาการทางศิลปศึกษาที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) Correlated Art และ ๒) Art for Self-expression หลักสูตรศิลปศึกษามุ่งเน้นการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่การสะท้อนความต้องการของสังคมและของชีวิตความเป็นจริง ของผู้เรียน เป็นการบูรณาการนำเอาสถานการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม รวมทั้งศาสตร์ วิชาการสาขาอื่นที่สัมพันธ์กันเข้ามาใช้เป็นเกณฑ์ พิจารณา เพื่อนำมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียน การสอนในโรงเรียน ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ ที่ทางแก้ปัญหาที่หลากหลายสามารถแสดงออก อย่างอิสระเสรีและมีลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง ศิลปศึกษาเปิดกว้างให้ผู้เรียนสามารถทดลอง ใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่มากมายและเทคนิควิธีการ ที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะ ทางการแก้ปัญหาได้อย่างหลากหลายไปด้วย ตามความสามารถ ความแตกต่างเฉพาะตัว และความสนใจ จนเกิดเป็นแนวทางการเรียน การสอนศิลปศึกษาที่ปราศจากการแทรกแซง หรือชี้นำอย่างเคร่งครัดของครูที่เรียกว่า

Laissez-faire ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ผู้เรียนจึงมีอิสระที่จะเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และเสรีภาพที่จะแสดงออกอย่างบริสุทธิ์ตามวัย ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๓๙ Viktor Lowenfeld มีบทบาทส่วนร่วมสำคัญต่อการความเคลื่อนไหวของแนวความคิดการจัดการศึกษาทางศิลปศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งประเด็นหลักการสำคัญไปที่ชั้นพัฒนาการเฉพาะของเด็กในวัยต่าง ๆ ใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางช่วยสร้างพัฒนาการสูงสุดแก่ผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ จากนั้นในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ หนังสือ Creative and Mental Growth ของเขาได้รับการยอมรับยกย่องให้เป็นเสมือนคัมภีร์ทางศิลปศึกษา เขาได้นำเสนอหลักการและแนวทางการใช้ศิลปะที่แสดงออกอย่างอิสระเป็นสื่อกลางสร้างพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ในตัวผู้เรียน เป็นหลักการซึ่งมีอิทธิพลและบทบาทต่อวงการศิลปศึกษามาตราบนานถึงปัจจุบัน

แนวทางที่ ๓. ศิลปะเพื่อเป็นหลักสูตรที่มีหลักเกณฑ์ หรือ "Art as a Curricular Discipline"

เพื่อสนองความต้องการของตัววิชาการ หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบยึดหยุ่นที่มุ่งเน้นการแสดงออกส่วนบุคคลอย่างอิสระถูกมองว่าเป็นจุดอ่อนทางวิชาการ ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีหลักเกณฑ์ จึงเกิดการเคลื่อนไหวไปสู่การจัดทำหลักสูตรศิลปศึกษาที่มุ่งเน้นโครงสร้างเนื้อหาวิชาที่ชัดเจน นักศิลปศึกษารุ่นใหม่สนับสนุนให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรศิลปศึกษา จากแบบเดิม

ที่มุ่งเน้นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไปสู่วิธีแนวทางใหม่ที่มุ่งเน้นองค์ความรู้ "Body of Knowledge" หรือใช้วิชาการเป็นศูนย์กลาง จัดทำให้เป็นหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีโครงสร้างเนื้อหาวิชาที่มีหลักเกณฑ์ เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานสูงในเชิงวิชาการเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ ที่สอนในระบบโรงเรียนเช่น ภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ พัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาที่มุ่งเน้นวิชาการเป็นศูนย์กลางดำเนินไปอย่างเชื่องช้าและต่อเนื่อง ซึ่งต้องใช้เวลานานประมาณ ๒๐ ปีหรือประมาณช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ จึงสามารถพัฒนาได้เป็นผลสำเร็จเต็มรูปแบบ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการนำเสนอในบทความของ Dwaine Greer ค.ศ. ๑๙๘๔) เรียกชื่อว่า "ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE" หรือ Discipline-Based Art Education โดยจำแนกตัววิชาการหรือเนื้อหาวิชาของศิลปศึกษาออกเป็นสาระความรู้ ๔ แกน คือ

๑. Art History ประวัติศาสตร์ศิลป์ มุ่งเน้นประวัติ เรื่องราวความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมาย ยุคสมัย กาลเวลา สถานที่ ความนิยม ความเชื่อ จารีต ประเพณี เพื่อให้เข้าใจสถานภาพของบุคคลดียิ่งขึ้น

๒. Aesthetics สุนทรียภาพ มุ่งเน้นความรู้สึกรู้สึกเกี่ยวกับความงาม ตั้งประเด็นคำถามและค้นหาคำตอบเกี่ยวกับแก่นแท้ ความหมาย คุณค่าความงาม เพื่อให้เข้าใจคุณลักษณะความงามในผลงานศิลปะ นำไปสู่การพัฒนาเกณฑ์ความงามสำหรับประเมินผลงานศิลปะ

๓. Art Criticism ศิลปะวิจารณ์ มุ่งเน้นความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการพรรณนารูปร่าง ลักษณะ แปลความหมาย เหตุผล ทฤษฎีหลักการ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ ประเมินตัดสิน เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจ รับรู้และซาบซึ้งในตัว ผลงานศิลปะ และบทบาทของผลงานศิลปะที่มีต่อสังคม

๔. Art Production ศิลปะปฏิบัติหรือ Art-making มุ่งเน้นทักษะทางการผลิตผลงานศิลปะ การสร้างประสบการณ์และความคิด โดยใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ มากมาย เพื่อส่งเสริมกระบวนการฝึกปฏิบัติให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ

ศิลปศึกษาในสหรัฐอเมริกาช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ - ๑๙๙๐ การพัฒนาหลักสูตร "ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE" ได้ดำเนินอย่างต่อเนื่องจริงจังและเข้มข้นมากขึ้นตามลำดับ โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนและส่งเสริมการวิจัยพัฒนาอย่างมากจนมีระดับมาตรฐานและได้รับความสำเร็จอย่างสูงจากสถาบัน Getty Education Institute for the Arts ทางสถาบันได้ประชาสัมพันธ์และจัดโครงการฝึกอบรมให้ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะการสอนแบบ DBAE พยายามปรับเปลี่ยนวิธีการสอนแบบเดิมของครูส่วนใหญ่ในประเทศ ที่เคยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมด้วยการให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลิตผลงานเพียงอย่างเดียว ไปสู่การสอนที่มุ่งเน้นการใช้หลักเกณฑ์วิชาการทางทัศนศิลป์ หรือการใช้หลักศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE ซึ่งทางหน่วยงานการศึกษาของรัฐบาลกลางและของมลรัฐต่างยอมรับในแนวคิด ให้ความร่วมมือ

สนับสนุนส่งเสริมให้ครูทั่วประเทศมีการปฏิบัติอย่างทั่วถึง

อย่างไรก็ตามได้มีกลุ่มนักการศึกษาออกมาโต้แย้งและแสดงความคิดเห็นไม่เห็นด้วย ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE โดยนำเสนอข้อบกพร่องเพื่อการพิจารณาไว้หลายประการ (Ralph A. Smith, ๑๙๙๙) ดังตัวอย่าง เช่น

๑. ในการจัดกิจกรรมการสอนทางด้านศิลปปฏิบัตินั้น โดยทั่วไปครูต้องการมุ่งเน้นการผลิตสร้างสรรค์ผลงานเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่หลักสูตรศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องเสียเวลามากขึ้นกว่าเดิม ต้องใช้เวลาหนักกับการค้นคว้าประวัติความเป็นมา การวิเคราะห์ผลงาน และหลักการทางคุณค่าความงาม

๒. ขึ้นตอนการสอนแบบ DBAE ผู้สอนต้องจัดสาระความรู้อย่างมีลำดับต่อเนื่อง เป็นการบูรณาการสาระความรู้แกนอื่น ๆ เช่น Art History ประวัติศาสตร์ศิลป์, Aesthetics สุนทรียภาพ, และ Art Criticism ศิลปะวิจารณ์เข้าด้วยกันในอันดับต้น โดยจัดเอาขั้นตอนของแกน Art Production ศิลปะปฏิบัติ หรือการผลิตตัวผลงานไว้เป็นอันดับสุดท้าย จึงทำให้สูญเสียบทบาทความสำคัญของแกนศิลปะปฏิบัติ

๓. ผู้เรียนต้องทำการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลสาระความรู้ในแกนของ Art History, Aesthetics และ Art Criticism ก่อนการลงมือปฏิบัติสร้างสรรค์หรือผลิตผลงานศิลปะ

ดังนั้นตัวผลงานที่ผู้เรียนผลิตขึ้นต่อมา จึงสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของตัวข้อมูลและแบบอย่างผลงานศิลปะที่ศึกษาค้นคว้ามา มากกว่าการแสดงออกทางความคิดเฉพาะตนอย่างอิสระเสรี

๔. หลักสูตรศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE เป็นขบวนการสร้างสรรค์การแสดงออกทางความคิดและจินตนาการโดยยึดข้อมูลและแนวทางของศิลปินที่มีชื่อเสียงเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนขาดความเป็นตัวของตัวเอง สกิดกันการค้นหาแนวคิดเฉพาะตนปราศจากซึ่งขั้นตอนการค้นหาเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน

๕. ตัวศิลปินและผลงานศิลปะที่ใช้เป็นแบบอย่างศึกษาส่วนใหญ่เป็นของศิลปินชาวตะวันตกที่ได้รับการยอมรับ รู้จักชื่อเสียงและคุ้นเคยกับผลงานของเขาเหล่านั้นเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงเป็นการจำกัดวงแคบอยู่ภายในกลุ่มศิลปินและผลงานชิ้นเดิม ๆ ทำให้ไม่สามารถขยายวงกว้างขวางออกไป ไม่เกิดการศึกษแบบข้ามวัฒนธรรม หรือสามารถศึกษาผลงานศิลปะของประเทศอื่นอย่างหลากหลาย

๖. การจัดทำคู่มือครูและแผนการสอนมีจัดแบ่งและการกำหนดว่าระดับชั้นไหนผู้เรียนควรจะศึกษาศิลปินคนใดหรือผลงานศิลปะชิ้นใด จึงทำให้เป็นหัวข้อกิจกรรมที่ซ้ำซากสำหรับแต่ละชั้นปี และเหมือนกันในทุกปีการศึกษา

๗. การจัดทำแผนการสอนนั้น หัวข้อกิจกรรมและเนื้อหาวิชาศิลปศึกษาไม่สอดคล้องกับหัวข้อกิจกรรมและเนื้อหาวิชาของวิชาอื่น ๆ

ในระดับเดียวกัน ไม่มีการนำหลักสูตรศิลปศึกษาไปบูรณาการให้สัมพันธ์กับการเรียนการสอนวิชาอื่น

จากการแสดงความข้อคิดเห็นของนักการศึกษาต่าง ๆ ที่ว่า หลักสูตรศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์ เป็นพื้นฐาน DBAE ไม่เหมาะสมกับวิถีทางความคิดและแนวทางปฏิบัติที่กำลังดำเนินอยู่ในโรงเรียนโดยทั่วไป เมื่อรวบรวมข้อบกพร่องต่าง ๆ มามากจนพอจนเป็นข้อสรุปได้แล้ว จากนั้นนักศิลปศึกษาแบบ DBAE จึงได้พยายามพัฒนาปรับปรุงศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE ให้มีแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดียิ่งขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ

๑. ส่งเสริมการจัดบูรณาการของสาระความรู้แกนต่าง ๆ คือ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์สุนทรียภาพและศิลปะวิจารณ์ ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับแกนศิลปะปฏิบัติ โดยผู้เรียนสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อส่งเสริมสนับสนุนประสบการณ์ในชั้นการผลิตตัวผลงานช่วยให้สร้างสรรค์และผลิตตัวผลงานที่มีคุณค่าและคุณภาพยิ่งขึ้น

๒. ส่งเสริมการศึกษาและกำหนดหัวข้อกิจกรรมให้สัมพันธ์กับระดับชั้นพัฒนาการ ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและวัยอายุของผู้เรียน

๓. ส่งเสริมการแสดงออกอย่างอิสระเสรีตามความสามารถ ความต้องการและความสนใจส่วนบุคคล ส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางการคิด การแก้ปัญหาและการฝึกปฏิบัติ

๔. ส่งเสริมการให้ความร่วมมือกันระหว่างศิลปศึกษากับศาสตร์สาขาอื่นมากกว่าการ

แบ่งแยก โดยการเชื่อมโยงหลักสูตรศิลปศึกษา ให้สัมพันธ์กับหลักสูตรวิชาอื่น ๆ จัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน

๕. ส่งเสริมการพัฒนาทักษะในด้านอื่น ๆ มากขึ้น เช่น การค้นคว้า การอ่าน การเขียน การสังเกต การวิเคราะห์ การคิดหาเหตุผล การอธิบาย การถกเถียงโต้แย้ง การฟัง การยอมรับความเห็น การสรุป การนำเสนอข้อมูล การนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการผลิต ตัวผลงาน เป็นต้น

๖. ส่งเสริมการศึกษาภาพรวมของวงการ ศิลปะ ศึกษาการแสดงออกของศิลปินต่างชาติ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผลงานศิลปะ ที่หลากหลายประเภทและเชื้อชาติจากทุกมุมโลก

๗. ส่งเสริมการถ่ายทอดเชื่อมโยงทาง ความคิด ค่านิยม คุณธรรม ประสบการณ์ เรื่องราวเหตุการณ์ สภาพสังคม ยุคสมัย และ ฯลฯ จากการแสดงออกของศิลปินไปสู่นักเรียน แต่ละคน

๘. ส่งเสริมการกระบวนกรประกัน คุณภาพ ให้หลักสูตรมีความน่าเชื่อถือและมี มาตรฐาน โดยจัด ทำแบบแผนการประเมิน ผลการเรียนการสอน ให้สามารถวัดผลได้อย่าง ครบถ้วนทุกแกนสาระความรู้

เมื่อกล่าวถึงพัฒนาการของจุดประสงค์ การสอนศิลปศึกษาในสหรัฐอเมริกา วัตถุประสงค์ การสอนที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันนั้น เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้น จากพื้นฐานความต้องการ ๓ แนวทางเช่นกัน คือ ๑. สภาพสังคม (Society Centered) ๒.

ตัวผู้เรียน (Learner Centered) และ ๓. ตัว วิชาการ (Subject Centered) ความหลากหลาย ของวัตถุประสงค์จากทั้ง ๓ ส่วนที่ปรากฏใช้กัน อย่างแพร่หลาย พอที่จะสรุปรวบรวมเป็นข้อ ได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. เพื่อสนับสนุนและต่อยอดย้ำความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ
๒. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์และการ สื่อสารในระหว่างประชาชน
๓. เพื่อสนับสนุนกฎระเบียบของสังคม
๔. เพื่อส่งเสริมการสร้างคุณค่าทาง สุนทรียภาพ
๕. เพื่อพัฒนาทักษะทางการพาณิชย์
๖. เพื่อรู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
๗. เพื่อเรียนรู้และถ่ายทอดคุณค่าด้าน คุณธรรมและจริยธรรม
๘. เพื่อสร้างทักษะทางด้านวิชาชีพ
๙. เพื่อสนับสนุนให้มีความหวังในความ สำเร็จและกำลังใจต่อสู้
๑๐. เพื่อปรับสภาพความคิดและจิตใจให้ เปิดกว้าง
๑๑. เพื่อการผ่อนคลายและแต่งเติม ความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวัน
๑๒. เพื่อการปรับเปลี่ยนบุคลิกเฉพาะตน ให้เข้ากับสภาพสังคม ความหลากหลายทาง วัฒนธรรมพัฒนาการทางเทคโนโลยีและศาสตร์ สาขาอื่น ๆ
๑๓. เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม
๑๔. เพื่อบรรลุถึงความโดดเด่นทาง วัฒนธรรมของชาติ

๑๕. เพื่อจรรโลงเอกลักษณ์ของความเป็นศิลปะ

๑๖. เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางสุนทรียภาพ

๑๗. เพื่อพัฒนาทักษะทางความคิดและการรับรู้

๑๘. เพื่อพัฒนาทักษะทางสติปัญญาเนื้อหาความรู้

๑๙. เพื่อพัฒนาทักษะทางด้านความสามารถการปฏิบัติงาน

๒๐. เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม

๒๑. เพื่อพัฒนาทักษะทางจิตพิสัย

๒๒. เพื่อส่งเสริมการแสดงออกเฉพาะบุคคล

๒๓. เพื่อพัฒนานิสัยความใฝ่ศึกษาและค้นคว้า

๒๔. เพื่อส่งเสริมประสบการณ์ของชีวิต

ขณะที่หลักสูตรศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE กำลังได้รับความนิยมและมีการส่งเสริมแพร่หลายอย่างมากในสหรัฐอเมริกาเวลานี้ พัฒนาการทางศิลปะศึกษายังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีนักการศึกษาอีกจำนวนหนึ่งได้เริ่มรวมตัวกันระดมความคิดเพื่อหาวิธีการใหม่หรือทางเลือกใหม่เพื่อแทนที่การใช้หลักสูตรศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE หลักสูตรแนวทางใหม่นั้น คือ หลักสูตรศิลปะศึกษาแบบที่มีชุมชนเป็นพื้นฐาน CBAE หรือ Community-Based Art Education (Jane K. Bates, ๒๐๐๐) เป็นหลักสูตรที่ทวนกลับไปสู่แนวทางเดิมในอดีตที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง

มีจุดมุ่งหมายที่จะการปรับปรุงหลักสูตรศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น จึงพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรศิลปะศึกษาจากแบบ DBAE ให้เป็นแบบ CBAE ขึ้นมานั่นเอง เป็นการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ที่อาศัยหลักการเดิมเป็นพื้นฐานนำไปสู่พัฒนาการที่มุ่งเน้นความต้องการและความจำเป็นของชุมชนหรือตัวผู้เรียนเป็นสำคัญอีกครั้ง โดยส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เน้นความสนใจ ค่านิยมและพลังความสามารถเฉพาะตนในตัวของผู้เรียน

จากการศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปะศึกษาของสหรัฐอเมริกาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ หรือปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นี้เราสามารถสรุปได้ว่าหลักสูตรศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE (Discipline-Based Art Education) ยังเป็นที่ยอมรับและได้รับการส่งเสริมให้ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลายทั่วประเทศ ส่วนหลักสูตรศิลปะศึกษาแบบที่มีชุมชนเป็นพื้นฐาน DBAE (Community-Based Art Education) นั้นยังเป็นแนวใหม่และยังไม่สามารถพิสูจน์ตนเองให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง พัฒนาการหลักสูตรศิลปะศึกษาของสหรัฐอเมริกาจึงเป็นข้อคิดที่มีความท้าทายต่อการนำมาพิจารณา เชื่อมโยงเข้าสู่การสร้างแนวคิดและแนวปฏิบัติของการปฏิรูปการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของไทย จากหลักสูตรศิลปะศึกษาในระดับชั้นที่ท่านรับผิดชอบอยู่ขณะนี้ ในฐานะที่เป็นครูอาจารย์และนักการศึกษาศิลปะศึกษาของไทยที่มีหน้าที่และความสนใจที่จะปฏิรูปการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ท่านลอง

ทบทวนดูชีวภาพพัฒนาการทางศิลปศึกษาในเมืองไทยมีความเปลี่ยนแปลงเป็นมาอย่างไรในอดีตถึงปัจจุบันเราจัดสร้างหลักสูตรโดยยึดแนวทางความต้องการของใครเป็นหลักหรือยึดอะไรเป็นศูนย์กลาง จะเป็นสภาพสังคม หรือตัวผู้เรียน หรือตัววิชาการ หรือผสมผสานบูรณาการ ดังนั้นในอนาคตเราจะจัดหลักสูตรโดยยึดอะไรเป็นศูนย์กลาง

หน่วยงานการศึกษาของชาติทั้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ กำลังรณรงค์เรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สำหรับวงการศึกษาในบ้านเรานั้นการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่ใช่แนวคิดใหม่เลยเป็นสิ่งที่ท่านครูอาจารย์ศิลปศึกษายึดปฏิบัติอยู่เสมอมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เราสอนโดยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติและทำโครงการเป็นประจำอยู่แล้วซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้การปฏิรูปการเรียนรู้ การสอนศิลปศึกษาของท่านควรเป็นอย่างไร ควรศึกษาไตร่ตรองอย่างรอบคอบว่าศิลปศึกษาของไทยควรพัฒนาไปในแนวทางใด ข้าพเจ้าคาดหมายว่าด้วยศักยภาพ ประสบการณ์และวิสัยทัศน์ที่มีอยู่ในตัวท่าน ประกอบกับการนำเสนอพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกาข้างต้นนี้ ท่านจะสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดประสิทธิผลของการปฏิรูปการเรียนรู้ในงานสอนของท่าน บังเกิดเป็นรูปแบบการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่เหมาะสมและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถสนองวัตถุประสงค์ของ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ในหมวดที่ ๙ ซึ่งมุ่งสู่แนวการจัดการศึกษาที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ตามที่ท่านมุ่งหวังไว้ด้วยความสำเร็จก้าวหน้าต่อไป สมกับที่เป็นนักปฏิรูปศิลปศึกษายุคใหม่ที่แท้จริง

บรรณานุกรม

- คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ. **ปฏิรูปการเรียนรู้: ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.
- คำหามาน คนโค (นามแฝง). **ทางก้าวหน้าของครุมีอาชีพ: การพัฒนาวิชาชีพครูตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, ๒๕๔๓.
- ดิเรก พรสีมา. **ปฏิรูปการศึกษาไทย: ทำอย่างไร.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส.รุ่งทิพย์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๓.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. **จำเป็นต้องรังสรรค์การศึกษาไทย: รวมบทบรรยายและบทความ.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. **ศิลปศึกษา: ความเป็นมา ปรัชญาหลักการ วิวัฒนาการด้านหลักสูตร ทฤษฎีการเรียนการสอน และการค้นคว้าวิจัย.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

Bates, Jane K. **Becoming an Art Teacher.**
Belmont, California: Wadsworth/
Thomson Learning, 2000.

National Board for Professional Teaching
Standards. **Early Adolescence
through Young Adulthood/Art
Standards for National Board
Certification.** The J. Paul Getty
Trust, Getty Education Institute for

the Arts : [www. artednet.getty.edu](http://www.artednet.getty.edu) ,
1994.

Smith, Ralph A. **Learning in and through
Art: A Guide to Discipline-Based
Art Education.** The J. Paul Getty
Trust, Getty Education Institute for
the Arts : [www. artednet.getty.edu](http://www.artednet.getty.edu) ,
1999.

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย